

Přežili jsme STALINGRAD

Vzpomínky příslušníků 6. armády maršála Pauluse

Reinhold Busch

OMNIBOOKS

Přežili jsme Stalingrad

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.e-reading.cz
www.palmknihy.cz

OMNIBOOKS

Reinhold Busch

Přežili jsme Stalingrad – e-kniha

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Stalingrad © Copyright by Ares Verlag, Graz 2012
Translation © 2018 Vlastimil Dominik

ISBN 978-80-882-7401-8 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-882-7406-3 (ePDF)

ISBN 978-80-882-7404-9 (ePUB)

ISBN 978-80-882-7405-6 (Mobi)

Reinhold Busch

Přežili jsme STALINGRAD

Vzpomínky příslušníků 6. armády maršála Pauluse

OMNIBOOKS

2018

Úvod

Po porážce u Moskvy v zimě 1941/42 se Hitler vzdal úmyslu zahájit v oblasti skupiny armád Střed další velký útok. Místo toho přesunul těžiště vojenských operací do jižní části země. Sovětské pokusy o průlom k Charkovu v květnu 1942 skončily výraznými porážkami, takže zde dosažené vítězství by posílilo víru v další úspěchy.

Hitler chtěl navzdory radám svých generálů dosáhnout dvou cílů. Jednak zablokovat lodní dopravu na Volze u Stalingradu a tím zamezit dodávkám důležitých vojenských materiálů, a vedle toho se zmocnit zdrojů ropy v oblasti Kavkazu. Ale už jen prodloužení fronty až ke Stalingradu znamenalo vytvoření křídla o délce asi 700 kilometrů. K jeho samotnému zabezpečení bylo potřeba padesát divizí, o potížích se zásobováním ani nemluvě. Celý tenhle záměr se mohl podařit pouze při úplném zhroucení sovětských front, tedy za předpokladu, že by byla Rudá armáda připravena přestat bojovat a byla zničena. Místo toho se její jednotky stáhly do hloubky této oblasti. Když se hroty XIV. tankového sboru v době od 19. srpna do 2. září 1942 blížily k městu a dostaly se k Volze, sovětské oddíly se pevně uchytily v troskách domů v pásu podél řeky a už se z nich nedaly vytlačit. Během následujících měsíců německé jednotky nasazené v mnoha útočných vlnách v bojích o ruiny domů a továren vykrvácely. Město se v této době změnilo v popel a suť.

Mohutná sovětská ofenzíva začala 19. listopadu ze severu a jihu na slabá křídla, která zajišťovaly nedostatečně vyzbrojené rumunské, italské a maďarské armády. Během pouhých čtyř dní vedla 23. listopadu ke spojení sovětských útočných klínů u Kalače a tím k obklíčení 6. armády. Hrozila také odříznutím 4. tankové armády, jež pronikla na Kavkaz, od německé fronty.

Teď bylo strategicky nezbytné rychle stáhnout 22 německých a 2 rumunské divize, dokud to bylo ještě možné, případně nařídít průlom z obklíčení, aby se fronta zkrátila. Vrchní velitel 6. armády generál

Paulus proto požádal dálnopisem Hitlera o volnost jednání. Všichni Hitlerovi vojenští poradci byli názoru, že 280 000 mužů v obklíčení nelze zásobovat ze vzduchu a naléhali na průlom. 6. armáda již byla vyrozuměna, aby se na něj připravila, když Göring 24. listopadu ráno, v rozporu s radou svých expertů, velkohubě oznámil, že luftwaffe je schopna obklíčenou armádu zásobovat. Tím se zachránilo Hitlerovo přání město za každou cenu udržet – ke zděšení Pauluse a jeho velitelů, kteří rezignovali. Proti tomu se postavil pouze generál von Seydlitz a ve svém memorandu z 25. listopadu požadoval okamžitý průlom. Ovšem Paulus nebyl dostatečně tvrdý, aby se vzepřel Vůdcovu rozkazu, protože z jeho pohledu neposlušnost povýšená na princip hrozila zhroucením jakéhokoli velení. Seydlitz se nakonec podvolil.

Přesto se 12. prosince uskutečnila operace „Zimní bouře“ – polovičatý pokus o průlom, to znamená s nedostatečnými zdroji. Po sedmi dnech stály osvobozovací divize již jen padesát kilometrů od okraje obklíčení, ale operace se kvůli stále častějším sovětským protiútokům zastavila. Přípravy na průlom z obklíčení se zase zastavily. Ale v této době byly šance na jeho úspěch již sporné; řada mužů už zemřela hladu. Nejpozději v této době bylo jasné, že k vysvobození z obklíčení nedojde a osud armády v kotli je zpečetěný. Fronta se od něj dokonce stále vzdalovala a zásobování 6. armády časem nedosahovalo ani deseti procent slíbeného množství.

Od této chvíle šlo o zorganizování obrany kotle, aby vázala co nejvyšší počet sovětských jednotek. Počátkem prosince 1942 došlo k mohutným útokům Sovětů na západní frontu kotle a na tak zvanou Severní uzávěru; obě postavení se podařilo při velkých ztrátách udržet. Paulus odmítl výzvu ke kapitulaci a poté se 10. ledna 1943 uskutečnil na kotel velký sovětský útok, který se pomalu sunul ze západu na východ. Nyní se zarputile mobilizovaly poslední síly k obraně a z týlových a rozptýlených bojových jednotek se organizovaly „Pevnostní prapory“. Konec všech nadějí na záchranu obklíčených znamenala 23. ledna ztráta posledního letiště Stalingradskij na západním okraji. Zbytky 6. armády se prakticky úprkem stáhly zpět do trosek města. Paulus se svým štábem se 26. ledna uchýlil do sklepa obchodního domu Univermag na Rudém náměstí. Pak jako první složily zbraně zbytky 297. pěší divize a dostaly se do zajetí. Přes zoufalou situaci, docházející střelivo a potraviny a bez výhledu na vojenský obrat vydal Hitler rozkaz k vytrvání do posledního náboje. Seydlitz nařídil svému sboru vystřílet

Přežili jsme Stalingrad

poslední municí a zastavit boj, načež byl sesazen a dokonce se uvažovalo o jeho uvěznění. Kotel byl 27. ledna s konečnou platností rozdělený na severní a jižní část, které nyní bojovaly nezávisle na sobě.

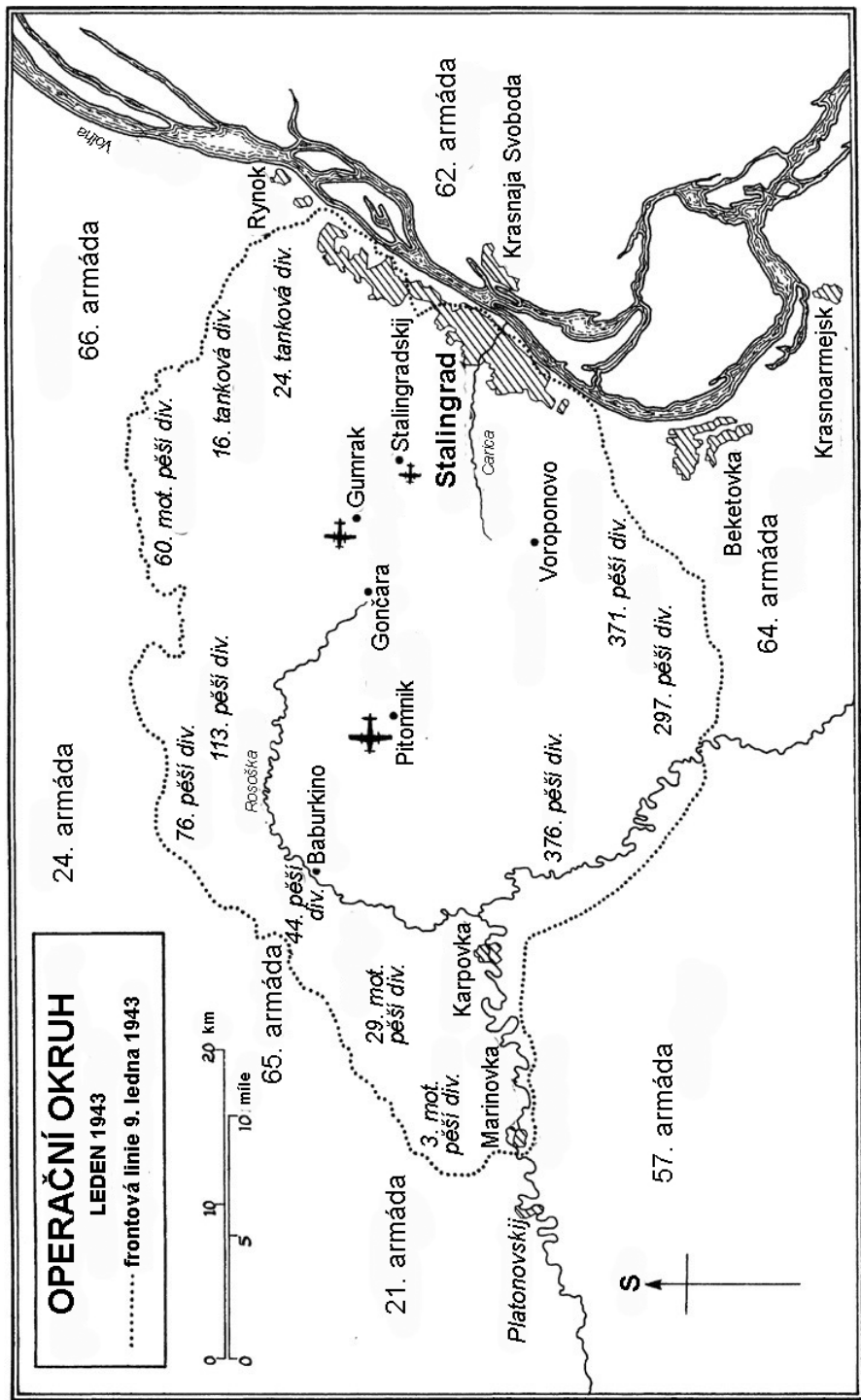
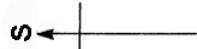
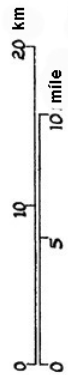
Paulus se svým štábem a tam nasazenými zajišťovacími jednotkami se 31. ledna vydal „osobně“ do zajetí, aniž by podepsal kapitulaci. Zdráhal se vydat rozkaz k zastavení obrany severního kotle, takže ten se vzdal až 2. února.

Do zajetí se dostalo devadesát tisíc většinou zraněných, nemocných a vyhladovělých vojáků, mnozí s omrzlinami; přibližně 147 000 jich padlo a asi 35 000 se letecky evakovalo. Většina zajatých zahynula na pochodech smrti a v táborech kolem Stalingradu; jen 6000 z nich se mělo vrátit domů.

OPERAČNÍ OKRUH

LEDEN 1943

..... frontová linie 9. ledna 1943

Část I

PŘEŽILI ZRANĚNÍ A NEMOCNÍ

TASS

MICHAEL DEIML

Poslední přistání v kotli

Michael Deiml absolvoval výcvik bojového pilota a podílel se na zásobovacích akcích pro obklíčenou 6. armádu.

Po výcviku na palubního střelce a pak na palubního mechanika jsem byl od 30. září 1940 do 1. dubna 1940 přidělen k 55. bojové eskadře. Se svou první osádkou jsem absolvoval dvacet bojových letů proti Francouzům a devět proti Britům. Tato osádka s pilotem poručíkem Müllerem byla na začátku roku 1941 při nasazení proti Anglii sestřelena a zřítíla se do Lamanšského průlivu. Protože jsem byl v té době hospitalizovaný kvůli zánětu středního ucha v lazaretu luftwaffe v Mnichově, nahradil mě rotmistr Simon, který tak zahynul místo mne.

Po uzdravení u doléčovací roty v Quedlinburgu jsem se 1. října 1941 vrátil k 55. bojové eskadře nasazené v Rusku. Přidělili mě k 3. skupině, 7. letce a dostal jsem se do nové osádky. S ní jsem pak 7. října 1941 zahájil svým 30. bojovým letem z letiště Kirovograd své nasazení v Rusku. Vzhledem k mým 387 bojovým letům už je nemohu jednotlivě popisovat, ovšem chtěl bych trochu vysvětlit svou účast jako letce v bojích o Stalingrad.

Po bojích na Kavkaze a kolem Černého moře jsem svým 139. bojovým letem zahájil své nasazení v oblasti Stalingradu. 21. srpna 1942 jsme podnikli hned dva útoky z letiště Kramatorskaja na sovětské jednotky v prostoru Stalingradu. Po několika letech denně jsme se přemístili na letiště Morozovskaja. 24. srpna 1942 jsme zahájili soustředěné bombardování Stalingradu. Podnikli jsme tři lety s útoky z výšky na město, zejména na nádraží. Jako obvykle jsme narazili na silnou protiletadlovou obranu. Se svou osádkou s velitelem nadrotmistrem Dietrichem jsem až do 3. října létal téměř denně do prostoru města. Za šest týdnů to bylo celkem 58 bojových letů, při kterých jsme byli vždy dvě až čtyři a půl hodiny ve vzduchu. Naším úkolem bylo shazovat pumy na cílové oblasti. V tamní kalmycké stepi bylo mnoho soutěsek – na jednu zvlášť velkou, které jsme říkali „Údolí Gratschi“ jsme museli útočit opakovaně, abychom zničili sovětské jednotky a také jejich výchozí postavení a zásobovací základnu. V tomto údolí byla Sovětů spousta. Velmi často, zpravidla za dne, nás přivolávali k podpoře pozemních jednotek. Na ostatní cíle ve městě, jako nádraží, průmyslová zařízení a letiště, také

východně od Volhy, jsme útočili ve dne i v noci. Opakovaně nás ostřelovalo protiletadlové dělostřelectvo i stíhači a dostali jsme několik zraněních. Naštěstí nebyl nikdo z osádky při tom zraněn.

Chtěl bych se zmínit zvláště o posledním bojovém letu mé druhé osádky (Dietrich). Vzlétli jsme večer 2. října 1942 z letiště Kramatorskaja s naším letounem He 111. Kolem jedenácté hodiny večer jsme zaútočili na letiště východně od Stalingradu po obou stranách Volhy. Sověti nás zachytili světlomety a ostřelovali z protiletadlových kanónů, ale netrefili nás. Kvůli poruše radiostanice nefungoval přijímač a neznali jsme svou polohu. Naše základna nás ale slyšela, protože obě vysílačky ještě fungovaly. Jak jsme se později dověděli, prolétali jsme blízko naší oblasti nasazení a nyní bez možnosti orientace do noci. Nakonec jsme se rozhodli letět na jih, abychom se dostali k Azovskému moři, protože se v noci dala rozeznat voda od pevniny a mohli bychom se tak orientovat podle pobřeží. Ale protože jsme nevěděli, kde se nacházíme, obávali jsme se také, že bychom se mohli dostat na Sověty obsazené území. Pozorovatel poručík Winkler proto několikrát volal pilotovi Dietrichovi: „Willi, leť na západ, jinak se dostaneme k Ivanovi!“ Sověti byli tehdy všeobecně obávaní. Ale po určitém váhání jsme se přesto drželi kurzu na jih, neboť nám docházelo palivo. Kolem půl páté ráno jsme přiletěli k pobřeží Azovského moře. Když jsme se v ještě potemnělém svítání zorientovali, nemohli jsme už kvůli nedostatku paliva doletět na nejbližší letiště Nikolajev a Mariupol. Museli jsme proto bezodkladně nouzově přistát, a to na břicho na poli patnáct kilometrů od Berdiansku. Měli jsme už vysunutý podvozek, ale zase jsme ho zatáhli. Při plánovaném přistání na hlavní podvozková kola bychom v rychlosti 150 km/h najeli do níže položené a shora nepostřehnutelné polní cesty a při převrácení stroje a dalších následcích havárie bychom přistání nepřežili. Pak jsme šli pěšky po etapách na naše letiště, kam jsme dorazili po několika dnech.

V říjnu převeleli našeho pilota nadrotmistra Dietriecha do funkce pilotního instruktora a moji dosud druhou osádku rozpustili. Přeložili nás k jiným osádkám, protože stále přicházeli jednotliví kamarádi o život. Po dovolené v prosinci 1942 jsem se zatím stále bez osádky vrátil ke své letce do Ruska. Naše bojová skupina teď měla základnu na letišti Novočerkask. Jako náhradník jsem letěl 18. ledna 1943 s osádkou rotného Püschela a z malé výšky jsme útočili na jednotky na jižním Donu východně od Novočerkasku.

He 111

Potom jsem se dostal ke své třetí osádce rotného Adriana. Byl jsem palubním mechanikem, rotný Deiters byl palubním střelcem, radistou četař Schubert a pozorovatelem-bombometčíkem četař König. Protože naše jednotky byly od 22. listopadu obklíčené, létali jsme teď jen zásobovací akce. Mimo jiné jsme shazovali pytle s potravinami a chlebem a při přistáních v kotli jsme evakuovali zraněné a občas také válečné zpravodaje a sestřelené letové osádky.

První bojový let se svou třetí osádkou jsem absolvoval 12. ledna 1943, při kterém jsme ráno vzletli z letiště v Novočerkasku a přistáli na letišti Pitomnik. Nacházelo se tam mnoho zraněných německých vojáků a kromě toho lidé z Organizace Todt, skoro všichni poněkud starší muži. Byli oblečeni v lehkých olivově zelených uniformách. Na dotaz, proč byli obklíčení v kotli, vysvětlili, že pracovali na opravě silnice z Kalače do Stalingradu. Nejprve jsme vysadili rotného jedné armádní jednotky, který měl přivést z Německa náhradní díly pro přístroje své jednotky a nyní je vzal s sebou do kotle. Poté jsme začali s vykládkou potravinových zásob, při čemž nám pomáhali lidé z Organizace Todt.

Potom jsme vyložili z letounu asi dvacet pytlů s bochníky chleba a odevzdali jsme je tam. Po naložení osmi zraněných vojáků a jednoho

válečného zpravodaje jsme pojížděli ke vzletové dráze. Náš letoun byl při cestě sem značně poškozený - kormidlo a zadní část stroje byly proděravělé asi padesáti střepinami protiletadlových granátů, ale přesto byl schopný letu! Protože to nebyl dopravní, ale bojový letoun s pumovnicí a přidavnými nádržemi uvnitř trupu, mohli jsme naložit jen osm vojáků. V 10.50 jsme vzlétli z Pitomniku a v 12.10 jsme přistáli v Novočerkasku.

Když Pitomnik obsadili 15. října 1943 Sověti, měli jsme k dispozici už jen letiště Gumrak. Jelikož přistání byla kvůli špatnému stavu plochy – díry po výbuších granátů, různě roztroušené letouny, části zbraní, apod. – spojena s velkým nebezpečím, uskutečňovala se jen jednotlivě a s velkými potížemi. Nasazené letové eskadry dostaly nyní od zvláštního pověřence Vůdce generála polního maršála Milcha rozkaz: „Musí se přistávat!“ V důsledku neustálých ztrát se naše bojová skupina mezitím výrazně zmenšila z 27 na 12 osádek.

K nasazení 18. ledna podle zmíněného rozkazu „Přistání v Gumraku“ byly připravené jen tři osádky; ostatní vypadli kvůli poškozeným letounům, nemocem, apod. Malým nákladním autem odvezli naše tři osádky poručíka Georga Leipolda, rotného Petera Adriana a četaře Heinze Danze z ubikace na letiště Novočerkask. Byla krutá zima - více než 20 stupňů pod nulou, ve výšce přes minus 40 stupňů. Cestou nám nadrotmistr Lochner ještě řekl, že má z této akce špatný pocit. Když jsme přijeli na letiště, pozemní personál nám již ohřál motory horokovzdušným agregátem.

S naším He 111 jsme v 20.40 vzlétli a kolem 22. hodiny jsme nasadili na přistání v Gumraku. Ale přistát jsme nemohli, protože se na dráze nacházely překážky. U třetí lampy dráhy stál pravděpodobně poškozený letoun a nehýbal se z místa. Tento postup jsme zopakovali osmkrát nebo desetkrát, přičemž jsme museli vždy znovu vysouvat a zatahovat podvozek. Přes rozkaz jsme tedy nemohli přistát, protože bychom do toho letounu narazili. Pak jsme ihned shodili balíky s potravinami, otevřeli jsme průlez na spodku trupu a do ledového proudícího vzduchu jsme vyhodili dvacet pytlů s chlebem. Blízko letící sovětské stíhačky nás neohrožovaly. Danzově osádce se vedlo stejně jako nám, takže ani ona nemohla přistát. Leipoldova osádka se ale z této akce nevrátila a je od té doby pohřešovaná. Není mi známo, jestli ji námi zpozorované sovětské stíhačky nesestřelily.

Podobné překážky se tam vyskytly při našem dalším nasazení 20. ledna 1943, také v noci. Vzletli jsme v 1.30 s He 111 z Novočerkasku

a asi půldruhé hodiny jsme kroužili nad letištěm Gumrak, aniž bychom mohli přistát. Znovu jsme shodili potraviny a po asi čtyřech a půl hodinách jsme zase přistáli v Novočerkasku. Protože jsme v rozporu s rozkazem nepřistáli, napsali jsme hlášení, na které jsme ovšem nedostali žádnou odpověď. Při denním letu do Gumraku bychom díky přehledu po celém letišti určitě našli nějakou možnost k přistání, ale ve dne jsme už do akcí nechodili!

Po ztrátě Pitomniku jsme podnikli od 17. do 21. ledna 1943 deset bojových letů ve dne i v noci, kdy jsme shodili potravinové zásoby a útočili jsme na sovětské jednotky, jejich zbraně a dělostřelecká postavení, mimo jiné v blízkosti našich letišť Novočerkask a východně od Rostova na Donu. Poté, co jsme 21. ledna přišli o poslední letiště Gumrak asi 10 kilometrů západně od Stalingradu, mohli jsme přistávat už jenom na nouzovém letišti Stalingradskij, které bylo zřízeno ještě blíže k hranici města. Tahle možnost existovala už jen 22. a 23. ledna, kdy Stalingradskij ještě nebyl obsazen Sověty. Vzlétli jsme 22. ledna v 9.05 z Novočerkasku s naším He 111 a v 10.45 jsme přistáli na určeném nouzovém letišti Stalingradskij. Po přiletu se nám naskytl velmi smutný pohled. Při mrazivých teplotách více než minus 30 stupňů jsme tam našli naše vojáky jen lehce oblečené v tenkých uniformách, vyhladovělé, promrzlé a sotva schopné pohybu. Při přebírání balíků s potravinami a pytlů s chlebem mi tam jeden ještě aktivní kapitán protiletadlového dělostřelectva řekl, že poslednímu letounu předá svou závěť, kterou má u sebe v kapse kabátu. Následující den jsme tam při našem posledním přistání toho kapitána už neviděli. Během těchto pobytů na zemi jsme museli kvůli velké zimě nechat běžící motory s otáčejícími se vrtulemi, protože tam nebylo k dispozici zařízení na ohřívání studených motorů vzduchem. Kromě potravin jsme z našich nádrží vyčerpali benzín pro vozidla na letišti, která už neměla palivo. Z mnoha přítomných zraněných jsme mohli naložit a evakuovat jen několik; kromě toho jsme museli s sebou vzít pět mužů jedné letové osádky, která byla v kotli sestřelená. V 11.25 jsme vzlétli a v 12.55 jsme šťastně znovu přistáli v Novočerkasku.

Po tomto přistání jsme museli letět ještě tentýž den do Stalina, kde náš letoun naložili pěchotním střelivem uloženým v bednách od pum. Pak jsme odletěli do kotle a bedny se střelivem jsme shodili našim jednotkám. V 19.50 jsme byli zase zpátky v Novočerkasku.

Se stejným strojem jsme 23. ledna vzlétli z Novočerkaska a přistáli ve Stalingradském. Při vykládání pytlů s chlebem začaly najednou ko-

lem nás dopadat střely ze sovětských stíhaček. Ihned jsem vyskočil z letounu a začal jsem na ně střílet z kulometu MG 15. Naštěstí nikoho z naší osádky ani z okolních zraněných nezasáhli. Během našeho pobytu zde už podruhé nezaútočili. Spěšně jsme pokračovali ve vykládce pytlů. Náhle jsme zaslechli tupou ránu, a když jsme se podívali tím směrem, spatřili jsme, jak se vedle rotující vrtule levého motoru našeho letounu zhroutil nějaký voják bez hlavy. Z hlavy zbyla jen krev na levém podvozkovém kole. Mrtvého odnesli a identifikovali dva polní četníci. Přes rozrušení nás všech jsme museli co nejdříve vyložit zbytek, protože se dal předpokládat nový letecký útok Sovětů. Nyní jsme pojížděli s osmi zraněnými na vzletovou dráhu. Mnozí z nich, také ti, které jsme viděli včera, museli bohužel v kotli zůstat. Mezi nimi také zraněný s rukou v sádře, jenž se mi předchází den zdál povědomý. Před vzletem mi řekl Adrian, že bych měl vystoupit a na zádi přihnout výškové kormidlo, aby se už nezasekávalo. Při přistávání se nárazem na asi 30 až 40 centimetrů vysokou hromadu zmrzlého sněhu poškodilo. Po otevření průlezu na spodku trupu jsem vylezl, šel jsem k zádi našeho letounu a ohnul jsem výškovku do správné polohy. Otevřeným průlezem mezitím vlezl do letounu jeden zraněný. Když jsem vstoupil za ním, rozrušeně na mne pohlédl, jako by bojoval o život, a žádal mě, abych ho nechal uvnitř. Nikdy na tenhle pohled nezapomenou. Ačkoliv jsme byli již plně naložení, nechal jsem ho v letounu a rotnému Adrianovi, který seděl v kokpitu u řízení a byl také velitelem letounu, jsem o dodatečné přítomnosti tohoto zraněného neřekl. Na letišti jsme se zdrželi asi půl druhé hodiny a během té doby jsme tam neviděli žádný jiný německý letoun. Nevím, jestli tam po nás ještě nějaký přistál a kolik jich bylo. V každém případě jsme letiště Stalingradskij ten den ztratili a ze Stalingradu tak odletěl poslední německý letoun.

Mezi 24. a 29. lednem 1943 jsme absolvovali ještě šest letů s potravinovými zásobami, které jsme shodili v kotli; ty dva poslední byly 28. a 29. ledna v noci. Střed Stalingradu již obsadili Sověti a na severu zůstával ten malý kotel. Museli jsme sestoupit až do tří set metrů, aby ty zásoby dopadly skutečně k našim jednotkám. Poslední shoz nám z kotle ještě potvrdili rádiem.

Na bojích o Stalingrad jsem se podílel celkem 81 operačními lety. Z toho bylo 59 letů bojových a 22 zásobovacích s evakuací raněných z kotle. Při řadě svých letů jsem zažil životu nebezpečné situace. Moji

třetí osádku pod velením Petera Adriana sestřelily 5. března 1943 sovětské stíhačky u Charkova a po nárazu na zem a požáru vraku zahynula. Na tomto letu jsem opět kvůli nemoci nebyl a nahradil mě nadrotmistr Ramsberger, který tak zemřel místo mne. Třetí ze zmíněných tří osádek, jíž velel četař Heinz Danz, se 10. srpna 1943 zřítily a při havárii zahynula. V mé čtvrté a poslední osádce, jíž velel kapitán Schmidt, sovětská stíhačka v srpnu 1943 zasáhla a smrtelně zranila radistu vedle mne a vážně zranila i pozorovatele-bombometčíka. Přes mnoho absolvovaných operačních letů jsem se po čtyřech letech bojového nasazení od roku 1940 do roku 1944 vrátil v pořádku domů.

Po skončení války pracoval Michael Deiml až do penze jako policista.

WILHELM EISING

Motospojkou u štábu divize

Wilhelm Eising byl nasazen ve Stalingradu jako motospojka u štábu 16. tankové divize. Po dovolené doma v listopadu 1942 se do kotle už nevrátil.

Brzy ráno 24. srpna jsme vyrazili. Doufali jsme, že bychom mohli být za dvě až tři hodiny zase u Volhy. Ještě předtím, než jsme přijeli k Tatarskému valu, narazili jsme na jednu jednotku 3. pěší divize, která byla nasazená do boje. Nešli jsme dál; sovětské jednotky zaútočily v noci z křídla na zásobovací trasu do Stalingradu a úplně jiablokovaly.

S podporou dvou Ju 88 ji ti vojáci 3. pěší divize dokázali otevřít. Projížděli jsme po znovu vybojované silnici. Ty bitevní letouny působily se svými palubními zbraněmi hrozivě, ale nabízel se nám stejně hrozný pohled – Sověti v noci napadli jednu zásobovací skupinu a zničili ji. Na sedadlech nákladních aut seděli jejich zastřelení řidiči; vedle vozidel leželi ubodaní nebo ubití spolujezdci, kteří se ještě pokoušeli utéct. Nenašli jsme zraněné, ani přeživší. Nákladáky byly vyrabované a mrtví okradeni o své osobní věci.

Na další cestě ke své jednotce jsme blízko železniční trati narazili na sovětské tanky. Díky příznivým terénním podmínkám jsme mohli ještě včas zmizet. Později jsme se museli ještě dvakrát vyhnout nepřátelským skupinám. Palubními zbraněmi na nás střemhlavým letem zaútočily dvě Štuky přilétající od Stalingradu; následující Štuky jsme na sebe ještě včas upozornili kouřovými patronami. Celá naše cesta vedla územím ovládaným protivníkem. Krátce před setměním jsme dorazili ke spásné rokli, našemu budoucímu útočišti. Nadporučík Heise napsal hlášení. Teprve dodatečně jsme se dověděli, jaké štěstí jsme při průchodu domnělým koridorem měli.

Divize byla obklíčená u Volhy; všechny zásobovací trasy k ní byly odříznuty. Na východě se fronta táhla od Akatovky na severu přes Vinovku a Latašinku na jihu. Zde se stáčela od břehu k Rynoku a Spartakovce (továrna na traktory). Na tomto nebezpečném tak zvaném rohovém postavení začínala jižní fronta, která vedla na severozápad až ke stepní vesnici Orlovka. Západně od velitelského stanoviště po obou stranách kravína probíhající západní fronta byla obsazena zálohami formou opěrných bodů. Tento den jsme obsadili a opevnili na severu dominantní kopce až k Volze, tak zvanou Severní uzávěru. Divize tak stála na Volze jako ježek se třemi frontami. Velitelské stanoviště divize se nacházelo v srdci toho ježka v rokli asi kilometr severně od Orlovky. Na nejužším místě dělily jižní a severní fronty od sebe jen dva až tři kilometry. V rokli se ve dne již horečně pracovalo na opevnění. Hranaté jednomužné okopy vyhloubené v bočních stěnách rokle poskytovaly bezpečnou ochranu. S jedním takovým okopem se spokojil i generál.

Koncem srpna přivedli Sověti z města posily a s velkou početní převahou zaútočili z Rynoku a Spartakovky na jihovýchodní cíp – rohové postavení. Intenzivní boje se rozhořely také jihozápadně od Orlovky na styčném místě s 3. motorizovanou pěší divizí, která sem mezitím dorazila. Během služby ve velitelském autobusu byly slyšet jen zprávy plné obav – padli osvědčení důstojníci a početní stavy rot se rychle snižovaly. Celý ježek pokrýval jen jedno údolí a dva jej ohraničující kopce. Každý malý ústup mohl být pro celou divizi osudný. Protože byly zásobovací trasy zablokované, nedostávalo se pohonných hmot a střeliva; ovšem zásoby shazovaly dopravní letouny v balících ze vzduchu. Zraněné jsme nemohli přenášet ze shromaždiště na hlavní obvaziště, a k tomu ještě leželi v dosahu palby. Na západ se nepodařilo projet dokonce ani konvojům s doprovodem tanků.

27. srpna jsme sice obsadili Rynok, ale už následující den jsme o něj zase přišli. Ovšem do našeho postavení ježka se podařilo přijet koloně vozidel doprovázené tanky. Pokus dopravit zpátky těžce zraněné však nevyšel. V poměru sil vycházela jedna německá rota na jeden sovětský pluk. Franz Beerlage, můj soused, už ztratil všechny naděje a líčil všechno v černých barvách.

Na severní oblast města neustále útočily naše letouny; hořely tam přístavní zařízení a továrny. Stoupající dým byl už tak hustý, že zakrýval slunce. Z břehu Volhy pálilo sovětské protiletadlové dělostřelectvo a obloha byla posetá černými obláčky explodujících granátů. Sověti neútočili jen ze severu a z jihu, ale posilovaly je také dělové čluny z řeky. Tady to měli ženisté těžké, ale působili Sovětům velké ztráty. Cestou k nim jsem navštívil svého kamaráda Horstköttera z 2. ženijní roty. Po několika dnech mi bohužel oznámili, že padl.

My, kurýři, jsme byli 1. září ještě zalehnutí v okopech přikrytých stanovými celtami proti dešti. Dostali jsme pokyn ke stavbě bunkrů a pomáhali nám při tom sovětsí zajatci přivedení k výslechu. Za chleba a cigarety byli všichni nápomocní a ochotní. Ovšem když je při demontáži železničních pražců z blízké trati zasypala cílená palba z pušek, už se neodvažovali vyjít z krytí. V zajetí nechtěli zemřít kulkou od vlastních lidí! Teprve po setmění se s nimi dalo zase mluvit. Mezi nimi byli také zaměstnanci stalingradských továren, kteří jen před několika dny dostali poprvé do ruky zbraň. Jednoho staršího dělníka poslal zpravodajský důstojník s určitým úkolem zpátky do města.

Počátkem září bojová činnost na jižní frontě mezi Spartakovkou a Orlovkou ustávala. Zdálo se, že Sověti odtud své jednotky stáhli, protože se západně od nás přiblížila až na deset kilometrů ke koridoru a městu silnější německá armádní skupina. Postup tohoto německého útvaru jsme sledovali ve velitelském autobusu na mapě, na níž se denně vyznačoval špendlíky průběh fronty. V noci jsme se dovídali o změnách ve vedení fronty na jihu města podle daleko viditelných záblesků a již odtud byl slyšet hluk boje.

Zásobovací trasa k Donu byla 2. září sice zase volná, ale pořád byla ohrožovaná ze stran. Zatímco u vojáků vyvolávala blížící se Hothova armádní skupina naději, my, kurýři, jsme na základě nejnovějších zpráv tušili, že nás v nejbližší budoucnosti nečeká nic dobrého. Sověti přesunovali z oblasti Voroněže početné jednotky. Naše velení počítalo s těžkými boji v Severní uzávěře, na niž v následujících zářijových dnech

Sověti zaútočili s mnohonásobnou přesilou a s nasazením všech zbraní. Obzor nad dominantními severními kopci byl jedinou černou stěnou z kouře. Podívaná na Stalinovy varhany byla příšerná – husté mraky černého dýmu stoupaly do velké výšky a nad bojištěm vytvářely temnou noc, z níž probleskovaly jen exploze. Útoky sovětské pěchoty podporovaly spousty tanků. Roty se scvrkly na malé skupinky a Sovětům se dařily průlomy. Proto se k Severní uzávěře přesunuly z jižní fronty části pěších pluků.

Nadporučík Heise dostal rozkaz shromáždit všechny dostupné lidi v divizním štábu a poslat je na odkryté rohové postavení před Rynokem a Spartakovkou; doprovázel jsem je jako motospojka. Obsadili jsme dobře vybudované velitelské stanoviště jedné roty, které nám přidělil jakýsi rotmistr. Postavení jsme mohli zaujmout jen s velkými odstupy, často ani na dohled, protože nám překáželo křoví. Útok Sovětů v této situaci by byl osudný! Z postavení jsme ještě vynesli dva mrtvé, které ráno odvezlo týlové zabezpečení.

Zatímco u nás panoval klid, od okraje města jsme slyšeli živý ruch. Neustálé rachocení tankových pásů nedávalo tušit nic dobrého; ve dne nás Sověti otravovali minometnou palbou.

Předpolí bylo porostlé houštím a poskytovalo jen omezený výhled. Ale z velitelského stanoviště se dalo dalekohledem dobře pozorovat. Před sebou jsme měli bloky obytných domů Spartakovky; na kolchoz v proláklíně jsme neviděli. V polovině září se nad městem vznášely vysoké sloupy kouře. Letecké útoky a z jihu a ze západu útočící vojska pokračovaly ve svém ničivém díle.

V polovině září povolali nadporučíka Heiseho na divizní velitelské stanoviště v rokli a také já jsem opět zaujal místo ve svém okopu. Z jihu se blížil hluk boje postupujících německých jednotek. V noci označovaly záblesky průběh fronty. Generál Hube od nás odešel a stal se generálem sboru.

Mezitím jsem poznal všechna velitelská stanoviště praporů mezi Rynokem a Orlovkou. Vojákům z jejich rot jsem přivážel poštu z domova. Jednou večer jsem cestou na velitelské stanoviště potkal kapitána Goldmanna. Po projití kolem pozorovacího stanoviště, které jsem znal, jsem v přítmí zpozoroval na obzoru zvedající se postavy. Přijel jsem blíž, sestoupil z motocyklu a šel jsem k té skupině. Protože jsem měl pocit, že nejsem na správné cestě, zeptal jsem se, kde je kapitánovo velitelské stanoviště. Najednou jsem poznal, že mám před sebou Sověty! Zdálo

se ale, že situaci nepochopili; schoval jsem se za křoví, chvíli jsem tam zůstal a pak jsem mohl zmizet. Chlapi na pozorovacím stanovišti můj omyl nejspíš zpozorovali, ale už mě nemohli včas varovat.

Jindy v noci jsem jel na velitelské stanoviště jedné roty, které bylo zřízené pod zničeným sovětským tankem, a celé hodiny jsem tam připravoval ruční granáty. Protože jsem odtamtud do svítání neodešel, musel jsem brzy ráno jít společně s 64. plukem do útoku. Po několika dnech jsem zažil něco podobného u Orlovky.

Ani u skupiny kapitána Goldmanna jsem nebyl ušetřen útokem. Jeho cílem byl kolchoz ležící v terénní prohlubni. Jednotka utrpěla kruté ztráty – padlo několik mně dobře známých rotných a rotmistrů polního četnictva. Před třemi týdny byli společně s lidmi z týlových zabezpečení nasazeni do boje jako pěšáci.

Na konci měsíce byla v centru dění Orlovka. V téhle stepní vesnici jen několik set metrů jižně za železniční tratí vedoucí za námi se nacházela řada roklí a byla tak přírodní pevností. Jedno pěkné podzimní ráno se na vesnici vrhaly bez ustání Štuky a spolu s dělostřelectvem a minomety připravovaly útok. Vesnici jsme ale ten den nedobylí. Drama se opakovalo 30. září. Z našeho velitelského stanoviště jsme pozorovali, jak naši vojáci Orlovku pozdě odpoledne obsadili. Ten den se mi vtiskl do paměti – na korespondenčním lístku, který jsem dostal tentýž den z domova, jsem si poznamenal: „Štuky nad Orlovkou, 30. 9. 1942“.

K večeru mě poslal kapitán von Alvensleben, ulejšák a přítel generála, do rozbombardované vesnice, abych tam hledal ikony. Jel jsem tam a domníval jsem se, že je vesnice vyčištěná od nepřítele. Většina dřevěných domů po obou stranách hlavní ulice byla zničená. Neviděl jsem tam civilisty ani německé vojáky. Motocykl jsem odstavil na zahradě jednoho dobře vypadajícího domu. Kradl jsem se od jednoho domu k druhému a všude panoval mrtvolný klid. Když jsem chtěl přejít na druhou stranu ulice, najednou jsem zaslechl palbu z pušky, která patřila mně; povážlivě svištěla kolem mne. Stačil jsem se ještě schovat za jedním domem. Protože se už stmívalo, čekal jsem na úplnou tmou, abych odtamtud odjel. Moje jízda nezůstala v roklí neozpozorována; mezi důstojníky došlo kvůli ní k mrzutostem. Orlovka byla beze zbytku vyčištěna až následující den a považovala se za bezpečnou.

Začátkem října bylo nasazeno ještě několik kamarádů u motorizované pěchoty. V blízkosti velitelského stanoviště majora Woty mě zasáhla

střepina, protrhla mi kalhoty a udělala mi několik centimetrů dlouhý šrám na břišní stěně pod pupkem. Zpočátku to byla bezvýznamná rána, ale po několika dnech se zanítila a hnisala. Jeden nadrotmistr, v civilu lékárník, který sloužil v rokli jen o padesát metrů dál u vrchního lékaře Diensta, mi ji ošetřil. Během této doby jsem trávil ve svém okopu nerušené dny. Neklid vyvolávala obava, že nás ráno navštíví několik sovětských tanků, které se objevily nedaleko rokle.

Protože nás v okopech už víc než šest týdnů nikdo nevystřídal, vy-
padali jsme velice zpustle; byli jsme neoholení, špinaví a zavšivení. To bylo v divizi dřív vidět jen hodně zřídkka.

Dostali jsme nové kulometry MG 42. Seznámili jsme se s nimi a v rokli jsme museli na jednom kůlu předvést účinek téhle „Hitlerovy cirkulárky“. Na všechny to udělalo velký dojem; jen spotřeba střeliva byla mimořádně vysoká.

V prvních říjnových dnech přišel do rokle nový velitel divize generál Angern. Stežší jsme ho mohli poznat, protože byl každý den na cestách a jezdil k velitelským stanovištím. K těmto jízdám mu úplně stačil terénní vůz VW. Jeden den měl Fritz Giltjes štěstí, že musel jet s ním. Jenže Fritz neznal všechna velitelská stanoviště, takže oba nakonec dorazili tam, kde měli pěšáci svůj domov – bezprostředně u Sovětů! Ovšem dopadlo to dobře a generál prokázal smysl pro humor. Často jsme se tomu smáli a jen Fritze to strašně štválo.

10. října přijel na velitelské stanoviště generál Paulus. Podle toho se nedalo čekat nic dobrého! Franz Beerlage to správně předpověděl, neboť 14. října Sověti znovu napadli sever Stalingradu a den poté opět vzplanuly boje u nás u Rynoku a Spartakovky. Po dvoudenních střetech se nám podařilo za cenu vysokých ztrát obsadit západní okraj Spartakovky. Sověti se stáhli do Rynoku, posledního zbylého předmostí. Ale zde na okraji vesnice se všechny útoky zastavily. Divize měla velké ztráty a dosáhla toho jen málo.

V následujících dnech se rozpršelo a z rokle se stala bahnitá pustina. Panoval vlhký chlad a při pomyšlení na nadcházející zimu jsme se třáslí. V této druhé polovině října shromáždil kapitán Heise opět lidi do speciální skupiny. Ale tentokrát nás nevedl do Rynoku a Spartakovky, nýbrž opět k Donu, kde se měly zřídit zimní ubikace. Jeli jsme přes Orlovku, Gorodišče a kolem Tatarského valu do středu Stalingradu.

Středem města nesměli zvědavci projíždět. Protože jsme byli skupina vozidel, podstoupili jsme to riziko a vjeli tam. Stejně jako na předměs-

tích byla také zde většina domů dřevěných. Tahle spousta domů na svahu klesajícím od kopců k Volze; městské části byly od sebe odděleny roklemi. Uprostřed se nacházel starý Caricyn; na severu a jihu byla podél Volhy předměstí s průmyslovými podniky a přístavy. Střed města s hlavním nádražím a Rudým náměstím byla jedna halda trosek; vysoké domy byly rozstřílené a vypálené. Místy trčely z popela shořelých dřevěných domů částečně stojící komíny. Obyvatelé byli na útěku nebo si na předměstích našli úkryt v troskách, sklepech a jeskyních.

Jeli jsme přes Caricyn do jižní části města. Na další cestě jsme viděli obilní silo výrazně převyšující své okolí a kolem krajinu trosek. Naši trasu lemovaly vraky tanků a vozidel. V těch mnoha roklích byly do svahů vykopány díry a v jejich stěnách byly těsně na sobě naskládané chatrče a malé dřevěné domky z trosek. Vchody do jeskyní byly zakryté vysazenými dveřmi a závěsy. U otevřených ohnišť seděli a zahřívali se staří lidé, ženy a děti oblečené v hadrech. Všechno překrýval nedefinovatelný zápach ohně, odpadků a rozkladu. Na výpadoých silnicích se shromažďovali lidé a v malých kolonách šli směrem na západ.

V Karpovce jsme přijeli k nějaké vyšší služebně wehrmachtu. Zde jsme dostali podrobnější instrukce pro výstavbu zimních ubikací u Donu.

Přes Marinovku jsme dorazili do cíle, nevelké vesnice na malém rameni Donu. Zde vládl nejhlubší mír. Občané dostali příkaz vyhloubit do země díry o velikosti bunkru, ale práce pokračovaly jen pomalu. Po několika dnech jsem odjel s Fritzem Giltjsem ve volkswagenu zpátky do Stalingradu, abychom přivezli jídlo. Přes noc jsme zůstali v roklí.

Bojová činnost v oblasti divize se mezitím uklidnila. Ale neminula ani jediná jasná měsíční noc, aniž by o sobě daly nepříjemně vědět sovětské noční bombardéry. To pak byly jako nechvalně známé „Šicí stroje“ v neustálém nasazení – neuběhla ani minuta bez hukotu motoru, bez svištění a výbuchů pum. Často jsme se divili, že nebylo víc obětí.

Po jedné takové noci, jakých jsme již zažili nesčetně, jsme odjeli s Fritzem z rokly, kde jsme strávili v jedné díře víc než osm týdnů. Jeli jsme zpátky k Donu v naději, že se v zimě boje uklidní a budeme se moci v klidu nastěhovat do zimních ubikací. Než jsme se přiblížili k Orlovce, projeli jsme ještě jednou kolem hřbitova u železniční trati, který se v posledních dnech hrozivě rozrostl. Denně jsme tady mohli vidět lidi z týlového zabezpečení, jak sem přivázejí mrtvé kamarády a pohřbívají je. K poblíž umístěnému hlavnímu obvazišti vedla zdra-

votníky vyšlapaná cesta, kteří po ní v noci neustále procházeli s nosítky a celtami. Přes Orlovku jsme jeli dál do Gorodišče. Východně, tedy vlevo od nás, jsme nechali za sebou předměstí Spartakovka, severní část města s továrnou na traktory, o kterou se ještě bojovalo, zbrojní továrnu „Rudá barikáda“ a huť „Rudý říjen“, a jeli jsme kolem periferie města až k výpadovce do Kalače. Na této silnici panoval mimořádně živý provoz a projevovalo se zde také doposud nepoznané utrpení uprchlíků. Kousek před Kalačem jsme zahrnuli na jih a odpoledne jsme plni očekávání přijeli k naší malé skupině nadporučíka Heise. K obvyklému proviantu jsme dostali také několik litrů červeného vína. Pro nedostatek vhodných nádob jsem tím vínem naplnil v rokli ležící kanystr na vodu. Večer byl Fritz pověřen přípravou svařeného vína. Když Fritz svařoval poslední víno, byli jsme už v povznesené náladě. Když jsme prsty vybrali z vína plovoucí pěnu a tmavé drobné nečistoty, Fritz, z domova háklivý, už s námi nepil. Tušili jsme něco špatného, ale přesto jsme ho vypili, jen nadporučík Heise ne. Nařídil Fritzovi: „Ty starej pitomče, vychlastej to!“ Fritz, který už předem něco tušil, to s odporem vypil. Když jsme ten kanystr důkladně prohlédli, zjistili jsme, že na dně bylo přilepených několik uschlých much. V rokli jsme měli v minulých týdnech nepopsatelné trápení s mouchami. Potraviny jsme mohli celkem dobře uchovávat jen v pozinkovaných bednách od střeliva; volně položený chleba mouchy za noc sežraly.

Kromě budování ubikací jsme si vyšetřili ještě čas na lovení ryb z přítoků Donu. Jednou někdo přišel na to, že to s ručním granátem přece není tak pracné. Sice se to potvrdilo, ale ty tučné ryby plavaly na hladině. I když tam nebyla velká hloubka, muselo se pro ně jít do vody. Nikomu se do toho nechtělo, protože v noci už mrzlo a voda byla hodně studená. Losovali jsme a vyšlo to na mne. Poněvadž byly ryby hodně kluzké a daly se špatně chytit do ruky, přinesl jsem je na břeh jen s pomocí své svázané košile. Na další dny jsme měli zajištěné dobré jídlo.

Začátkem listopadu mě cesta zavedla do sídla štábu, který jsem od Makejevky už neviděl. Zde vládl náš šikovatel nadrotmistr Kohl. Nevěřil jsem svým uším, když mi oznámil, že jsem na řadě a mohu odjet na dovolenou. Skupině nadporučíka Heiseho dá příslušnou zprávu. Bez dalších řečí mě propustil. Druhý den ráno jsem se vydal na nádraží Čir a po šestidenní cestě jsem dorazil do své domovské obce.

Nadporučík Gustav Heise a rotný Franz Beerlage zůstali pohřešovaní ve Stalingradu.

EITEL-HEINZ FENSKE S konzervami v kapsách

Eitel-Heinz Fenske byl v prosinci 1941 odveden do armády a absolvoval výcvik telefonisty a radisty.

Bylo před půlnocí 17. listopadu 1942. Nastávala stále větší a větší zima; noc vyjasňoval svit měsíce. Od 22. hodiny jsem měl službu u rozvodné desky polní telefonní ústředny praporu a podle předpokladů jsem měl být kolem druhé hodiny ráno vystřídáný. Při kontrolách telefonních kabelů k velitelským stanovištím a dalším připojeným jednotkám se nic zvláštního nestalo.

Ovšem kamarádi z rot hlásili, že zaslechli nápadně hlasitý hukot motorů. Na krátkou dobu jsem proto opustil své stanoviště, abych se o tom sám přesvědčil. Potom se kolem 2. hodiny rozlehl zleva od nás, u rumunské 3. pěší divize, pekelný rachot. Takovou palbu z děl a raketometů, obávaných Stalinových varhan, jsem ještě nezažil! Díky úplňku bylo vše vidět prostým okem. Moji kolegové z velitelských stanovišť chtěli všichni najednou podat hlášení. Všechny klapky na rozvodné desce spadly, takže jsem mohl podat „souhrnnou odpověď“.

Náš velitel byl vzhůru a přišel za mnou; z našeho malého kopečku jsme pozorovali to peklo. Viděli jsme, jak se od spojovacích zákopů sunou k bojovým stanovištím ohnivé válce, a jak rumunští vojáci přebíhají jako černí mravenci – toto přirovnání se samo nabízelo, protože Rumuni měli na sobě tmavé pláště a černé kožešinové čepice z karakulských ovcí. Úderný klín Sovětů vycházel z prostoru Klecké a Serafimoviče. A bezprostředně za tím ohnivým válcem jsme viděli nekonečnou spoustu tanků s nasednutými pěšáky, ale také koňské potahy se zapřaženými minomety a týlové muniční vozy. Sovětský útok vedl až k předmostí Donu.

19. listopadu jsem dostal od 44. pěší divize telefonickou zprávu, kterou jsem ihned předal veliteli praporu: „...útvary německé 6. armády jsou obklíčeny, stalingradský kotel je skutečností! 131. divize II. armádního sboru se stahuje jihovýchodně a opouští svá postavení!“

Demontovali jsme naši komunikační centrálu, naložili ji na koňmi tažený vůz a vzali s sebou všechno, co mělo pro nás nějakou cenu. Jako telefonista jsem měl bílo-zeleno-šedivé zimní oblečení, jelikož jsem často musel sám opravovat přetržený telefonní kabel. Proti ostatním jsem měl hodně zvláštní výhodu: bundu s vycpávkou z bavlněné